

DE POGOST VAN KIZHI

Het eiland Kizhi, onderdeel van de Russische deelrepubliek Karelia, wordt omsloten door het Onega meer. Op het zuidelijk deel van het eiland, is de Pogost gebouwd, ongeveer vier meter boven het niveau van het omringende water. De Pogost ligt binnen een omheining en bevat twee grote kerken en een klokkentoren. Het geheel behoort tot de oorspronkelijke bebouwing van het eiland, is van een grote schoonheid en dankt zijn bekendheid aan zijn ouderdom en het feit dat voor de bouwwerken uitsluitend hout is gebruikt. Het rondhout, waarmee de hoofdconstructie van de kerken is opgetrokken, heeft een diameter van ongeveer 30 cm en een lengte van 3 à 5 meter.

De Pogost

Op het eiland zijn meer houten kerken, boerderijen, molens enz. samengebracht. Het geheel is een openluchtmuseum, dat sinds 1990 op de Wereld Erfgoedlijst van UNESCO staat.

Het meest opvallend binnen de Pogost is de Preobrasjenskaja- of Transfiguratiekerk. Deze grote kerk, een zogenaamde zomerkerk, wordt niet verwarmd. In de winter worden er dan ook geen diensten gehouden. De winters in dit noordelijk deel van Rusland zijn lang en heftig.

De koepels van Preobrasjenskajakerk

Het altaar in de kerk is opgericht in juni 1714, zo blijkt uit een inscriptie in het kruis dat in de kerk is geplaatst. De kerk heeft 22 koepels, is 37 meter hoog en is daarmee één van de hoogste houten bouwwerken in het noorden van Rusland. Zoals gebruikelijk in die tijd werden voor de verbindingen geen spijkers of ander metalen verbindingmiddel gebruikt. Volgens een legende gebruikte de belangrijkste bouwer van de kerk één bijl voor de hele constructie. Na de voltooiing van zijn werk gooide hij de bijl in het meer onder het uitroepen van de woorden: "Zijn gelijke was er niet en zal ook nooit gevonden worden".

De ikonostase in de kerk bestaat uit vier niveau's, bevat 102 ikonen en stamt uit de tweede helft van de achttiende eeuw. De ikonen komen uit drie verschillende perioden. De oudste twee, de transfiguratie en de Pokrov zijn 17de eeuws en volgens de noordelijke stijl geschilderd. De centrale ikonen komen uit de tweede helft van de 18de eeuw, eveneens geschilderd in de lokale stijl. De meeste ikonen uit de bovenste 3 rijen zijn uit de late 18de eeuw en afkomstig uit verschillende delen uit Rusland.

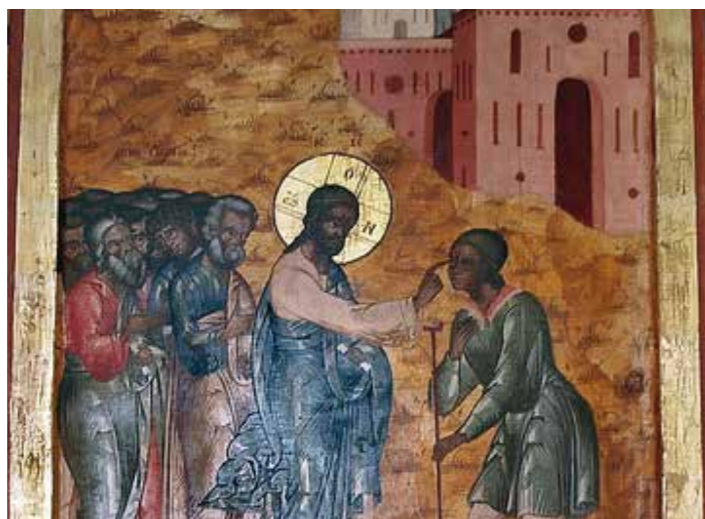
Jesaja (Jesaja 7:14: *Daarom geeft de Heer zelf u een teken: Zie de maagd zal ontvangen en een zoon baren en hem Immanuel noemen.*)

Moeder Gods van het Teken. De Moeder Gods in orante (bidende) houding; een Byzantijnse gebedshouding. Voor haar Christus Immanuel.

De tweede kerk, de Pokrowskajakerk, is gebouwd in de tweede helft van de achttiende eeuw. De kerk heeft 9 koepels waarvan de negende zich recht boven het altaar bevindt. De ikonostase in deze kerk is niet meer oorspronkelijk maar samengesteld uit van elders afkomstige ikonen, waarvan sommige ouder dan de kerk zelf. Deze kerk binnen de omheining wordt wel verwarmd. Het is een winterkerk waar diensten gehouden worden van 14 oktober tot Pasen.

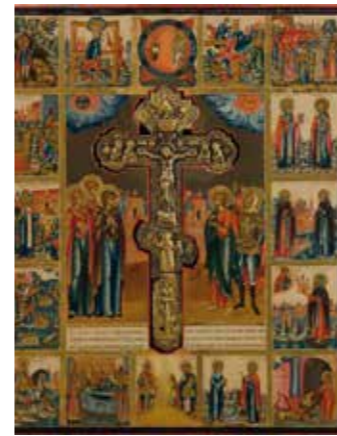
Cees Sanders

Jezus geneest een blinde

STAUROTHEEK, WONDERVERRICHTENDE IKOON

Rondom een afbeelding van de Kruisiging van Christus, waarin een uitneembaar zegenkruis de centrale plaats inneemt, zijn zestien kleinere taferele geschilderd. Een curieuze compositie van afbeeldingen, waarvan een aantal op zichzelf al zeer weinig op ikonen voorkomt, laat staan in deze samenstelling. Op het eerste gezicht ontstaat de indruk dat de ikoon geschilderd is in opdracht van een persoon met uitgesproken individuele wensen wat betreft naam- of patroonheiligen. Dit is echter niet het geval. De verklaring voor de bijzondere compositie is dat van iedere afgebeelde heilige zich een reliek in het uitneembare kruis bevindt. Dit blijkt uit de Kerkslavische tekst in het onderste deel van het centrale vlak op de ikoon: "Deze ikoon toont de afbeeldingen van de heiligen wier reliekfragmenten bewaard zijn in dit levenschenkende kruis van de Heer".

Russische ikoon, ca. 1800; collectie SD Worx Ikonenmuseum Kampen

OSWALD VAN YORK

Ook de schrikkelag kan niet zonder zijn eigen heilige. Dat is, hier in het westen, Oswald van Worcester, de bisschop van York, die overleed op 29 februari 992. In de vastentijd was het zijn gewoonte iedere dag bij 12 armen de voeten te wassen. Zo oefende hij zich in nederigheid. Hij stierf dan ook geknield tijdens deze bezigheid. Zijn plaats op de heiligen-kalender brengt met zich mee dat hij maar eenmaal in de vier jaren verveerd zou kunnen worden. Daarom kan men zijn feest de andere drie jaren verplaatsen naar 28 februari.

Oswald kwam uit een Vikingengeslacht van Deense afkomst. Zoals veel zeevaarders hadden ze zich in Engeland gevestigd en daar het Christelijk geloof aangenomen. Hij kreeg zijn vroegste vorming van zijn oom Odo van Canterbury, werd naar Winchester gestuurd voor zijn verdere opleiding, maar vond de kloosterlingen daar veel te werelds. Hij koos daarom voor de benedictijner levenswijze en ging naar het klooster van Fleury in Frankrijk om te studeren. Na de dood van zijn oom keerde hij terug naar Engeland.

In 961 werd Oswald benoemd tot bisschop van Worcester. Hij zette zich vooral in voor een herleving van het kloosterideaal volgens de regels van Benedictus. Hij stichtte een abdij in zijn eigen bisschopsstad en een in Ramsey. In 972 volgde de benoeming tot aartsbisschop van York. Hij behield zijn zetel in Worcester en was daardoor een van de meest invloedrijke kerkelijke figuren van zijn tijd. Hij overleed in York, maar zijn stoffelijk overschot werd bijgezet in Worcester. Prins Jan werd naast de heilige Oswald begraven. Dat geeft het belang van deze heilige voldoende aan.

Oswald wordt veelal afgebeeld als duiveluitdrijver, een bezigheid waarin hij uitblonk. Ook bestaan er afbeeldingen waarop hij een schip veilig de haven binnenloodt. Dit verwijst naar een legende, waarin bootslieden in nood de heilige aanriepen. Het kerkgebouw als attribuut verwijst naar zijn hoedanigheid van hervormer en stichter van kerken.

Cees Sanders

COLOFON

De Nieuwsbrief is het contactorgaan van de Vereniging 'Vrienden van het Ikonenmuseum' te Kampen en verschijnt minimaal tweemaal per jaar. Leden, donateurs en sponsors ontvangen de Nieuwsbrief gratis en hebben gratis toegang tot het Ikonenmuseum.

Redactie

Ina Kragten, inakragten@solcon.nl

Aly Brug, alybrug@hetnet.nl

Cees Sanders (eindredacteur):

wijsanders@ziggo.nl

Aan deze editie van de Nieuwsbrief werkten mee: Ina Kragten, Aly Brug, Cees Sanders,

Evelien Jalving en Jaap Bezemer.

Redactieadres

Per e-mail: wijsanders@ziggo.nl.

Per post: Burgwal 25, 8261 EN Kampen

of p/a Ikonenmuseum Nieuwsbrief, Buiten

Nieuwstraat 2, 8261 AV Kampen.

Lidmaatschap van de Vereniging

Opgave lidmaatschap via bovengenoemde

correspondentieadressen en via de website

www.ikonemuseumkampen.nl.

Telefoonnummers:

038 230 37 75 en 038 385 84 83.

Enkel lidmaatschap minimaal € 30,00 of

dubbel lidmaatschap minimaal € 40,00 per

kalenderjaar. IBAN: NL23 INGB 0664 1266 93

t.n.v. de Vereniging. De bijdrage/contributie

is aftrekbaar van de belasting.

Openingstijden van het Ikonenmuseum

Dinsdag- en woensdagmiddag

van 13.00 – 17.00 uur

en op donderdag, vrijdag en zaterdag

van 10.00 – 17.00 uur.

Groepsbezoek en rondleidingen op afspraak.

Telefoon 038 385 84 83.

Adres van het Ikonenmuseum

Buiten Nieuwstraat 2, 8261 AV Kampen.

Telefoon: 038 385 84 83.

E-mail: info@alexanderstichting.nl

Website: www.ikonemuseumkampen.nl

@Ikonenmuseum

ikonemuseum Kampen

Ontwerp en drukwerkbegeleiding

Studio-88 • 2e Ebbingestraat 12 • Kampen

www.studio-88.nl

IKONENMUSEUM
KAMPEN

NIEUWSBRIEF

Nr. 21 • Voorjaar 2016

Contactorgaan van de Vereniging 'Vrienden van het Ikonenmuseum Kampen'

Staurotheek, wonderverrichtende ikoon

ATHOS

Een beknopte geschiedenis over de monnikenrepubliek op het schiereiland Athos.

Athos is de meest oostelijke landtong van het schiereiland Chalcidice, ten oosten van Thessaloniki, in het noorden van Griekenland. Het schiereiland is ongeveer 45 km lang en ongeveer tien kilometer breed. Athos is ook de naam van de 2000 meter hoge berg, de Heilige Berg, die aan de zuidkant oprijst uit de Aegeïsche zee. Het gebergte is dicht begroeid met loof- en naaldbossen, doorkliefd met diepe kloven, steile dalen en beken, afgewisseld door kleine stukjes bouwland waar de monniken graan, groente en fruit kweken. Bij de kloosters, veelal aan zee gelegen, liggen olijfgaarden. De naam Athos is van heidense oorsprong. Volgens de mythe slingerde de reus Athos de rots naar zijn vader Poseidon, de god van de zee, die zich wreekte door heftige stormen op Athos' kusten te laten beuken. Vanaf ongeveer 1046 wordt de officiële Griekse naam Agion Oros (Gr.agios = heilig, oros= berg), Heilige Berg vermeld. De maagd Maria en de evangelist Johannes zouden op hun weg naar Cyprus door een storm zijn overvallen, en zochten een veilige haven op de plek waar zich nu het Iveron klooster bevindt. Getroffen door de schoonheid van dit gebied, vroeg Maria aan God haar de berg als geschenk te geven. God antwoordde: "Laat deze plek jouw tuin en jouw paradijs zijn en een plek voor verlossing voor degenen die verlossing zoeken". Vandaar de namen 'de Tuin van de Moeder Gods' en de 'Berg der Stilte', het domein van monniken en kluizenaars.

In 963 werd door de Athener Athanasios het eerste klooster, Megisti Lavra of het Grote Klooster gebouwd, met hulp van de Byzantijnse keizer Nicophorus Phocas. In navolging werden door de orthodoxe Serven, Macedoniërs, Bulgaren, Roemenen, Russen en Georgiërs kloosters op Athos gesticht. Monniksorden uit de westerse kerk, zoals Dominicanen of Franciscanen hebben zich hier niet gevestigd. Keizer Constantijn IX Monomachos vaardigde in de elfde eeuw het bevel uit dat geen wezen van het vrouwelijk geslacht een voet of poot mocht zetten in deze monnikenrepubliek, met uitzondering van de kip. Het eigen is een essentieel bestanddeel van de tempera (Nieuwsbrief nr 17, Ikonen: een geschiedenis). Alleen mannen met religieuze of wetenschappelijke belangstelling mogen, als aan alle voorwaarden zijn voldaan, de kloosters bezoeken en er overnachten. Er zijn geen hotels, wie er verblijft leidt een 'monniken bestaan'. In de hoofdstad Karié, zetelt het bestuur, bestaande uit afgevaardigden van de kloosters, die jaarlijks worden vervangen, en een vertegenwoordiger van het Griekse gouvernement. De twintig afgevaardigden kiezen de Heilige Synode, een permanente commissie, bestaande uit vier leden en een voorzitter.

In de middeleeuwen woonden er veertigduizend monniken in ongeveer veertig kloosters, afwisselend onder Turks of Grieks gezag. Nu wonen ongeveer elfhonderd monniken in een twintigtal kloosters, verdeeld in de cenobitische (Gr.koinobion= convent, v. koinos= gemeenschappelijk, en bios= leven) kloosters waar de

monniken in een commune leven onder leiding van een abt, en de idioritische (Gr.idios= eigen) kloosters, bestuurd door een commissie, waar alleen de liturgie gezamenlijk wordt gevierd, deze monniken hebben een grotere vrijheid, eten in hun cel en mogen bezittingen hebben. Iedere monnik heeft zijn eigen huishouding. Een aantal monniken woont, afhankelijk en ondergeschikt aan de kloosters, in skiten, kleine nederzettingen met een kapel, een andere groep leidt een zwervend en bedelend bestaan.

De kloosters en kerken dateren meestal uit de tiende tot de veertiende eeuw en zijn gebouwd in de Byzantijnse stijl, rijkelijk versierd met fresco's en mozaïeken. De ikonostasen, eveneens gedecoreerd, uit de elfde en twaalfde eeuw hadden een aanzienlijke hoogte van 1,75 tot 2,5 meter, in de vijftiende en zestiende eeuw zelfs reikend tot aan de zoldering.

Athos had grote betekenis als geestelijk en cultureel centrum. In de grootste kloosters zijn een aantal borduur- en houtsnijwerken, met halfedelstenen bezette boekbanden en liturgische voorwerpen etc. bewaard gebleven. Het ging hier om de geestelijk waarde, een scheidslijn tussen kunst en kunstnijverheid is moeilijk te trekken. De ikonenschilder bereidde zich voor door te vasten, te bidden en te lezen in de Heilige Schrift. Ikonen schilderen betekende God dienen. De monniken schilderden naar voorbeelden van hun voorgangers, gelijkenis met het oerbeeld was essentieel voor het wezen van de ikoon. Zij schilderden in een sobere, strenge stijl geheel in overeenstemming met hun ascetische levenswijze, in tegenstelling tot de schilders uit Kreta en Italië, die minder ingetogen schilderden. Hulp kon de schilder vinden in het Schilderboek van de berg Athos, 'Hermeneia'(Gr.hermeneutike= verklaren), leer van de regels en hulpmiddelen, samengesteld in de Turkse tijd door Diosysios van Fourná.

Er bestaat een samenhang tussen het monumentale en het ikonen schilderen. De draagbare ikonen bijvoorbeeld, uitgevoerd in mozaïek, weerspiegelen duidelijk deze invloed, zowel in de techniek als het materiaal. Deze bewaard gebleven ikonen, daterend uit de elfde en twaalfde eeuw, zijn gemaakt van steentjes die in grootte en techniek weinig verschillen van de wandmozaïeken uit die tijd. In de paleologentijd 1258 - 1453 werden zelfs levensgrote afbeeldingen in mozaïek voor de eredienst vervaardigd, zoals de Nikolaas ikoon in het Stavronikita klooster.

In het klooster Chilandarou bevindt zich het rijkelijk met zilverbeslag versierde ikoon van de Moeder Gods Hodigetria, type Tricherosa (Driehandige). Ten tijde van het iconoclasm (723-843) werd de hand van Johannes van Damascus afgehakt. Tijdens het bidden voor deze Moeder Gods ikoon zou zijn hand zijn aangegroeid. Als dank voegde hij een votiefhand van zilver toe.

drs. Ina Kragten

Literatuur en foto's.

- **Onasch Konrad, Schnieper Annemarie, Ikonen**, 'Fascinatie & Werkelijkheid', (Kampen 2005)
- **Tradigo Alfredo**, Icons and Saints of the Eastern Orthodox Church, (Milaan 2004)
- **Weitzmann K ed., Die Ikonen**, 'Sinai, 'Griekenland und Jugoslawien', (Belgrado 1987)
- **Huber Paul, Athos**, 'Miraculous Icons', (Bern 1968)
- **Walter Christophe, Alte Kunst der Menschheit**, 'Ikonen' (Geneve 1974)
- **Nes Solrunn**, The Mystical Language of Icons, (Cambridge U.K. 2004)
- **Temple Richard, Icons**, 'Divine Beauty', (Londen 2004)

ONORTHODOX; EEN ANDERE KIJK OP IKONEN

Deze bijzondere expositie toont hedendaagse ikonen van de kunstenaar Niels Broszat in combinatie met een selectie van oude ikonen uit de collectie van het Ikonenmuseum. Broszat selecteerde niet louter op thema, kleur, grootte of vorm, maar uit verwondering, kracht of juist absurditeit.

De kunst van Niels Broszat gaat over de zeggingskracht van middeleeuwse beeldtaal. Die beeldtaal kan soms zeer verrassend zijn. Zijn werk is een toevoeging aan de eeuwenoude traditie van het ikonen schilderen. Hij is wars van de strenge regels die de orthodoxe kerk aan ikonen stelt, maar legt eenzelfde bezieling en concentratie in zijn werk. Twee van zijn ikonen werden in 2014 bekroond met de Koninklijke Prijs voor Vrije Schilderkunst. Ook deze werken zijn opgenomen in de expositie.

Broszat: "Als hedendaags kunstenaar benader ik deze beelden en ikonen anders, onorthodox misschien wel. Ik verwonder mij over de schilder Kunstige oplossingen, de geometrische vormen en het kleurgebruik. In deze tentoonstelling neem ik de bezoeker mee in mijn wereld en hoop ik de ikoon te introduceren aan een jong en breed publiek. Ik wil met mijn keuze een nieuwe ingang geven tot de ikoon. Ik wil laten zien hoeveel kracht er in een ikoon zit."

De expositie is te zien in het Ikonenmuseum van 14 mei t/m 1 oktober 2016
Voor de opening van de expositie willen we u van harte uitnodigen.
Opening op vrijdag 13 mei om 13.00 uur.
Zie t.z.t. de website van het museum!

KERKHOF VAN GARMERWOLDE

Is het kerkje van Garmerwolde bezienswaardig, het kerkhof rond de kerk mag er ook wezen. Op een schrale voorjaarsdag wandelen we rond tussen de oude stèles en zerken. Mensenlevens trekken voorbij. Wie waren zij, hoe leefden zij, waar kregen ze mee te maken? Wat vertellen de teksten op de achterzijde van de verschillende 19e eeuwse grafstenen over hun geloof? Ik ga op onderzoek uit.

Naast de ingang van de kerk is het graf van Hinderktje Harms Wigboldus. Op de voorzijde van de steen is een tak met blaadjes en een vlindertje afgebeeld, daaronder staat haar naam. Geboortedatum en sterfdatum vertellen samen dat zij 37 jaar is geworden, was gehuwd met T.H. Dolfin en moeder van zes jonge kinderen. Op de achterzijde van de steen staat een engeltje, daaronder de woorden:

*Een jonge, lieve, zachte vrouw,
Voor echtgenoot en kind'ren trouw,
Rust in dit stille graf.
Hoe ook bemind, toch ging zij heen,
't Geloof in God geeft troost alleen,
Hij nam haar van mij af.*

Die laatste zin is lastig; mijn theologisch denken is door de jaren heen veranderd. We wandelen verder, lezen namen en jaartallen, proberen de liefdevolle teksten op de achterzijde van bijzondere stenen te ontcijferen. Het is een vriendelijk kerkhof, goed onderhouden, verschillende families liggen naast elkaar begraven. Er gaat troost van uit. Een kleurige haan op een graf vertelt over de opstanding, op de achtergrond waakt het oude kerkje. Prille voorjaarsbakjes geven eerste kleur, een vergeten kerststukje doet dapper mee. Twee dames brengen bloemen naar een graf, goede zorg. Dicht bij de toren staat een hoge grafzuil. Op alle vier zijden staat een tekst. Ik loop er omheen en lees hardop: 'VREDE, DOOR, HET BLOED, DES KRUISES'. Daaronder staan op elke zijde de namen van vader, moeder en zonen. Vervolgens staat onder de naam van vader 'wij geloven'. Door opnieuw rond de steen te wandelen lees ik op iedere zijde: 'ZIJ, LEVEN, IN, HEERLIJKHEID'. Geloof en creativiteit omarmen elkaar hier. Een paar mussen spelen krijgertje rond het monument. Mooi zijn ook de

grafstenen van een echtpaar. Al zijn de teksten op de achterzijde verschillend, de symboliek is hetzelfde: een houweel bij de stam van een boom en een zandloper. Lang valt er te kijken naar een stèle van een jongeman, zijn voor naam begint met een 'H'. Tussen versierselen is een ronde ruit aangebracht. Achter die ruit ligt tussen groen en roos, bijeen gehouden door een fraaie strik. Op het ene uiteinde staat: 'Rust zacht' en op het andere uiteinde 'Jonge vriend'. Waar de strik begint staat: 'Gem. Zangver.' Op de achterzijde van de steen lees ik:

*Gelijk een bloem des velds,
Is ook het menselijk leven,
Hoe jong hoe schoon hoe sterk;
Moet ieder eindelijk wezen,
Leef dan niet slechts voor d'aard,
Maar voor het eeuwig leven.*

Ook hier stemt de laatste zin tot nadenken. Maar is er niet dezelfde boodschap als bij de kleurige haan in de verwijzing naar het leven na dit leven? Met een lange blik neem ik afscheid van deze jonge zanger. En van dit rustieke kerkhof...

Aly Brug

www.Overbrugd.blogspot.com

(eerder verschenen in Christelijk Weekblad)

TEREBINTH

Het kerkgebouw in Garmerwolde dateert uit het derde kwart van de dertiende eeuw. Het is een hoog gebouw. De gevels zijn versierd met nissen, metselverbanden en baksteendecoraties. Ook de losstaande toren staat er sinds de dertiende eeuw. Het geheel is van een grote schoonheid; Aly Brug schreef er over in de Nieuwsbrief van najaar 2015.

Zowel de kerk als de begraafplaats worden liefdevol beheerd door de Stichting Oude Groninger Kerken. Een stichting die zich sinds 1969 inzet voor het behoud van monumentale kerken en hun omgeving. Behoud niet alleen in materiële zin, maar ook functioneel. Dit jaar werd deze inzet bekroond met de 'De Gouden Terebint', een twejaarlijkse prijs van de Vereniging Terebint. Volgens de jury heeft de Groninger stichting zich uitzonderlijk ingezet voor het behoud van ons funerair erfgoed.

Cees Sanders